

**DOĞAN
CÜCELOĞLU**

**DAMDAN DÜŞEN
PSIKOLOG**

Söyleşi
Canan Dilâ

Remzi Kitabevi

DAMDAN DÜŞEN
PSIKOLOG

CANAN DİLÂ. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde öğrenim gördü (1974-1978), aynı fakültenin Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunu (1997-2001).

Gazeteciliğe 1975 yılında Ercan Arıklı'nın *Ekonomi-Politika* gazetesinde başladı. *Dünya* gazetesi, YAZKO-Somut gazetesi, Gelişim Yayınları, *Antika*, *Tempo*, *Yaşama Sevinci* ve *Aktüel* dergilerinin de aralarında bulunduğu basın-yayın organlarında; sayfa sekreterliği, sayfa tasarımı, triyajörlük, istihbarat şefliği, redaktörlük, muhabirlik, teknik yönetmenlik, yazışmaları müdürlüğü ve genel yayın yönetmenliği yaptı.

İlk film öyküsü olan *Asfalttaki Karınca*, yine kendisi tarafından senaryolaştırılarak Varlık Film tarafından *Ateşböceği* adıyla 1987'de filme çekildi, Antalya ve İstanbul film festivallerinde izleyici ile buluştu. *Senin Kumruların Hâlâ Üsküdar'a Gidiyor mu Anne?* adlı ilk öyküsü de yine aynı yıl yayımlandı.

1991'den itibaren serbest gazeteciliğe geçerek, yazılı basın hayatını görsel basın ve redaktörlük-editörlük hizmeti verdiği yayınevi çalışmalarıyla birlikte yürütmeye başladı.

Aralarında Kanal 6, TRT, ATV, tv8'in de bulunduğu televizyon kanallarında program editörlüğü, metin yazarlığı, program danışmanlığı ve yönetmenlik yaptı, dizi senaryoları yazdı, belgesel ağırlıklı programlar hazırladı.

Halen yazılı ve görsel basın ile yayınevi çalışmalarını birarada sürdürüyor.

canandila@hotmail.com

DOĞAN CÜCELOĞLU

İnsanı Ararken
DAMDAN DÜŞEN
PSİKOLOG

Söyleşi: CANAN DİLÂ

Remzi Kitabevi

DAMDAN DÜŞEN PSİKOLOG / Canan Dilâ

© Remzi Kitabevi, 2015

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Yayına hazırlayan: Nezahat Arslan

Kapak fotoğrafı: Ahmet Erduran

Kapak düzeni: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-1680-3

BİRİNCİ BASIM: Türkiye İş Kültür Yayınları, Haziran 2005

İKİNCİ VE ALTINCI BASIM: Alfa, Mart 2011

YEDİNCİ BASIM: Remzi Kitabevi, Ağustos 2015

ON DOKUZUNCU BASIM: Haziran 2023

Kitabın bu basımı 3000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul

Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Güven Mücellit, Mahmutbey Mah. 2622. Sokak

Güven İş Merkezi No: 6 Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 45003 / Tel (212) 445 0004

Aileme, en büyüğünden en küçüğüne,
teşekkürün çok ötesinde...
varlıklarına derin bir minnetle.

C. D.

Özetle

Yılların gazetecisiyim, hiç tereddüt etmeden söyleyebilirim ki, sorularıma “eşine zor rastlanır bir çıplaklıkla” cevap verdi. Yayınlanacak kitap için tanıtım metni istendiğinde şu satırları yazdım:

“Murdoch’un Ağ”ını okurken döne döne altını çizdiğim satırlardı: ‘Hepimiz birbirimizin yaşamlarımızın çatlak ve aralıklarında yaşarız; her şeyi görebilseydik sanırım şaşkınlıktan dilimiz tutulurdu’...

...Kalemimin ucuna bırakıverdi hayatını. Bütün içtenliğiyle. Gizlisiz-saklısız... ‘Tanyanlar’ şaşıracaklar evet, ama ‘doğduğundan beri tanyanlar’ın sanırım şaşkınlıktan dilleri tutulacak... Kocaman bir sürpriz var onlara...”

Yıl 2003’tü.

O yıl haziran, temmuz ve ağustos aylarında Doğan Cüceloğlu’nun yoğun mu yoğun çalışma temposu içinde zaman ayırabildiği saatlerde toplam 14 görüşme yaptık. “Nehir söyleşi” tanımlamasına hakkını verecek biçimde gürül gürül bir nehirde rafting yaparcasına. Sorular anıları, anılar yeni soruları tetikledi. Hayatını anlattı. Apaçık. Kitap yayına hazırlanırken söyleşinin üzerinden bir yıl geçmişti. Hani kimi filmlerin sonundaki gibi kitabın sonunda “Bir Yıl Sonra” bölümüyle yer alan ve son durumu özetleyen iki görüşme daha gerçekleştirdiğimde bunu da sordum Cüceloğlu’na, “Bilim adamı kimliğiniz olmasaydı? Yine bu cesareti gösterebilir, bu kadar çıplak, zırhsız olabilir miydiniz sorularıma cevap verirken?”

Cüceloğlu, “Bir anı yazılıyor. ‘Toplum bunu nasıl karşılar?’ diye sü-

rekli gerçekleri törpülemek; bu tutum acaba geleceğe ne kadar saygılıdır? Gerçeklere ne kadar saygıdır? Belki de o toplumun ihtiyacı olan, o duymak istemedikleri şeyler. Gelecek nesillere pencere, kapı açacak, insanların kendileri ile ilişki kurmasını sağlayacak olan...” diyordu. “Anlattım, çünkü belki de bir yerlerde birilerinin tam da o anlatılanları duymaya ihtiyacı vardır.” O söyleşi Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları’ndan *İnsanı Ararken* başlığıyla iki cilt halinde yayımlandı 2005’te. Aşağıda kimi bölümlerini alıntılıdığım uzun bir önsöz yazmıştım:

“Ben kendime en yakın laboratuvarım” diyen Doğan Cüceloğlu’nun laboratuvarında büyütecinin altındaydı zaten hayatı. Diğer hayatlar da... Ben de bir yaz günü uzattım kafamı ve aynı merakla baktık merceğin altındakilere. Bir kalabalık, bir kalabalıktı. Hepsi de neredeyse birbirinin aynıydı. Büyüteci odakladı, “*İşte Doğan*” dedi.

Küçüktü. Ölümün ne demek olduğunu o gün anlamıştı: Annesi hiç ama hiç gelmeyecekti bir daha, ha! Kalabalığın ortasında yorganını kafasına çekmiş ağlıyordu: Ne kadar da ıssızdı dünya! Mercek buğulanınca yeniden odakladı Cüceloğlu; bu kez yaz gecesiydi ve aynı küçük oğlan çocuğu bu kez damda yatıyordu. Başının üzerinde milyonlarca yıldız. “*Akdeniz gecesi gökyüzü bu*” dedi, “*bilir misin?*” “*Hayır*” dedim. Bir sorunun cımbızıyla damda yattığı yerden alıp, dağlar denizler aşırıp, aşırırken de yollarda başka kentlerde büyütüp, o küçük çocuğun yirmili yaşlarını çok uzakta bir başka kalabalığın arasına kattık. O uzak kıtada, Amerika’da, hem de daha ilk gece, lüks mü lüks bir otel odasına bırakıp, ne yapıyor diye baktık. Etrafına şaşkınlıktan küçük dilini yutmuş gibi bakındı ve bir düğmeye dokundu. Dokunmasıyla birlikte müT-Hiş bir şangırtı koştı ve neye uğradığını şaşırıp salavat getirerek. Kahkahalar içinde seyrettik. Sonra dışarı çıkarıp kalabalığın içine saldı. O şaşkın şaşkın yolunu bulmaya çalışırken, biz, şahsında yakın takibe aldığımız “insan”ı gözden kaçırmamaya çalıştık. Merceğin altındaki, gün oldu Boğaz’da son model gıcır gıcır bir Mercedes’in kapısından inip fedailer eşliğinde bir barın kapısından içeri girdi, gün oldu Toroslar’da ıssız köy yollarında bir türlü sözünü geçiremediği bir eşiğin ardı sıra toza toprağa battı, “*Çerçüüü*” diye bağırıldı. Gün oldu Kırklareli’nde “ahu gözlü” bir kızın aşk acısından kafasını kazıttı, gün oldu Amerikan üniversitelerinde kürsüye

geçti, karatahtalarına adını yazdı: *Juejel-son!* Gün oldu Emily adıyla tesadüflerin ağına tutuldu. Ağ yırtılınca ardından sır çıktı. Biz merceğin başındakiler birbirimizin yüzüne bakakaldık. Birimiz heyecandan dili tutulmuş, diğerimizse “tut şu dilini!” denilemez halde. Seyrettiğimiz, insanlık haliydi... İnsanlık hali...

Nasrettin Hoca damdan düştüğünde, “*Bırakın doktoru*” demiş, “*bana daha önce kendi de damdan düşmüş birini bulun.*” Damdan öyle çok, öyle çok düşmüş ki Cüceloğlu (ne de olsa Hoca Nasrettin toprağından!) doktor olduktan sonra yazdığı, her satırı “yaşanmıştır” kaşesi taşıyan kitapları kapış kapış satılıyor, seminerleri hıncanınç. Umut dolu karşısındaki yüzler. O da karşısında yüzler olmasından dolayı umutlu.

Söyleşiye başladığımız ilk gün, hemen altındaki masada oturduğumuz manolya ağacı çiçeğe durmuştu. Tesadüf; kasetlerin deşifresine başladığımda da, pencere kenarındaki masamda çalışırken dışarı baktığımda tam karşıdaki manolya ağacının yine o muhteşem çiçeklerini açtığını gördüm. Sonra, manolyalar birer birer kayboldular görüntüden. Haziran’dı, temmuz oldu. Temmuz’du ağustos oldu. Ben hâlâ bilgisayar başındaydım... Minik teypten odama konuşmalar, kahkahalar, ezan sesleri, gözyaşı sağanakları, uzaktan uzağa geçen satıcıların sesleri doluyordu... Kahkahalarda yine tutamıyordum kendimi, eşlik ediyordum. Bir yaz evvel eşlik etmediğim sağanaklarda ise... bu kez, ardına sığınacağım sorularımın kalkanı yoktu elimde. Bir yaz sonra ıslandım.

Bu toprağın çocuklarından birinin, önce kentin aynasında sonra uzak bir kıtada, Amerika’da, farklı bir kültürün aynasında bıraktığı görüntüde kendisini ve kültürünü fark etmesinin kahkaha ve gözyaşı dolu öyküsü. Orada iken burayı seyrediyor olanca çıplaklığı ile. Burada iken de orayı... Sonra geçiyor bilgisayarın ya da mikrofonun ya da kameranın önüne, bilimsellikten taviz vermeden, ama akademik apoletlerini soyunmuş cümlelerle, nelerin farkına vardığıysa anlatıyor.

Bu kitap, nelerin farkına nasıl vardığının da öyküsü bir bakıma.

2011’deyiz şimdi... Bu kitap, nehir söyleşi kitapları içindeki tek iki ciltlik, o söyleşiden hazırlanmış “hayli uzun bir özet”. O ilk söyleşilerden bu yana tam 7,5 yıl geçti. Kitabın sonunda bu kez aradan geçen

7,5 yılı özetleyen bir “Yıllar Sonra” bölümü var. Son yılları özetleyecek yeni söyleşiler için Cüceloğlu’nun çalışma takviminde yer bulmakta yine zorlandım; yeni kitaplar, yurdun dört bir yanındaki seminerler, TV programları... “Nehir”de yolculuk aynı coşkuyla devam ediyor. Görünen o ki tekrar karşılaşacağız.

Ah, unutmadan; Doğan Cüceloğlu’nun cümleleri arasında sık sık “italiğe alınmış parantez içinde üç nokta”yla karşılaşacaksınız. Onlar... o sırada yanaklarından süzülen gözyaşlarını ifade ediyor... Gözyaşlarının sesi yok.

Sevgiyle...

Canan Dilâ
Şubat 2011, Bakırköy/İstanbul

...kaldığımız yerden

... Ve aradan dört yıl daha geçti. Bu kez de, “Yıllar Sonra”nın sonrasını aktarmak üzere 2015 Haziran’ında yeniden kısa bir söyleşi yaptık Doğan Cüceloğlu ile. Yıldız’lı hayatı, yeni farkına varışları... Kitabı güncellerken, 2015 Şubat’ında Batman’da bin kişilik bir salonda izlediğim semineri de yine daha önce izlediklerim gibi salona sığmayıp ayakta ve kapıda kalanlarla hıncahnıçtı, İstanbul’daki seminerleri de. Seminerler, TV programları, sosyal medyada milyonu aşan takipçisiyle “nehir”de akış aynı yüksek debiyle devam ediyor. Kıyıya bıraktığı yeni kitaplarla...

O kitapların değiştirdiği hayat öykülerinde buluşmak üzere.
Sevgiyle...

*Canan Dilâ
Ağustos 2015, Bakırköy/İstanbul*

Küçük bir not:

Nehir söyleşimize başladığımız günlerde 8 kitabı vardı Cüceloğlu’nun. Bugün, 14. Aradan geçen zaman içinde kimi kitapların “yeniden elden geçirilerek” farklı adlarla yeni basımları yapıldı. (O kitapların isimleri yanında yıldız işareti göreceksiniz.) *Yeniden İnsan İnsana*, bugün *İnsan İnsana* adını taşıyor. *Yetişkin Çocuklar* artık *‘Mış Gibi’ Yetişkinler*. *İyi Düşün Doğru Karar Ver* ise *Gerçek Özgürlük* adıyla aylarca listede kaldı.

1 İle 1 Bazen 11 Eder

19 Haziran Perşembe / Taksim

Dünya, savaş arifesinde olmanın sancısında. Türkiye yasta, yıl 1938... Mersin'in Silifke ilçesinde, avlusu hurma, dut, nar ağaçlı evin giriş katındaki odada ise genç bir kadın bir başka sancıda: Altıncı çocuğunu doğurmak üzere...

Bebek doğar ve bu yeni doğan için babası, her çocuğunun doğumunda yaptığı gibi siyah kaplı bir defter açar. Üstüne kırmızı bir etiket yapıştırıp, "11 Doğan Cüceloğlu" yazar.

On birinci çocuğu tam 64 yıl sonra, "Sevgili babam, bu benim sekizinci kitabım" diye karşılık verir satırlarına. "İlk kitabımı anneme sundum. İkinci kitabım sana sunulmalıydı! Olmadı! Sana kızgındım! Doğumumdan 64 yıl ve yedi kitap yazdıktan sonra, yazdığım bu sekizinci kitabı şimdi boynum bükük ve mahcup sana sunuyorum. Babalık zormuş babam. Hele senin zamanında kıtlık ve savaş içinde. Ben üç çocuğumdan hiçbirine günlük tutmadım. Gönlüm ve aklım ermedi; kıt kaldım. Şimdi anladım senin zenginliğini. Ruhun şad olsun, sevgili babam!"

On bir kardeş?

Evet. On bir çocuklu bir ailenin on birinci ve son çocuğuyum. Annem, babamın üçüncü eşi. İlk eşi Hatice Hanım ölmeden önce beş erkek çocuk doğurmuş. İkinci eşi Behiye Hanım doğum yaparken ölmüş. Babam üçüncü evliliğini annemle yapmış; annem 20, babam 35 yaşlarındaymış.

20 yaşında iken birden beş çocuk annesi olmak?

Annemin ikinci evliliği bu. Annem, duyduklarımından çıkardığım kadarıyla, çevresinden bir delikanlıya gönül vermiş. Ama annemi kendi annesi bir kadıya vermiş zorla. Anneannem, “Fenerci Ebe” dedikleri, herkesin çekindiği, insafsızca çocuklarını dövebilen biri. Böylece annem 18 yaşlarındayken, 56 yaşında bir kadıya ağlaya ağlaya gelin gitmiş Adana’ya.

Çok iyi biriymiş kadı. Annem onu hep güler yüzüyle, tatlı dilli biri olarak anardı. Kadı, iki yıl sonra ölmüş, annem de gencecik bir dul olarak Silifke’ye annesinin yanına geri dönmüş. Babamın da o sırada ikinci eşi ölmüş ve kimler aracı olmuş bilmiyorum ama annem 20 yaşında babamın üçüncü karısı ve beş erkek çocuğun analığı olarak eve gelmiş.

Ev?

Kendi evimizdi. Ben çocukken ev de avlu da gözüme çok büyük görünüyordu tabii. Avlu kapısı vardı. Sokaktan geçip de avlu kapısını itip girdiğinde hemen sağda, taş duvarlı tabanı toprak dökme bir oda vardı, bir de ocak vardı içinde. Orası mutfak olarak kullanılırdı. Sağa dönüp ilerlediğinde, altta iki odası yukarıda iki odası olan iki katlı bir ev vardı mutfağa bitişik.

Tuvalet–banyo?

Tuvalet bahçedeydi. Banyo o mutfak denen yerin bir köşesindeydi; güneş görmeyen çok rutubetli bir yerdi; akrep çıktığını hatırlıyorum. Banyo orada yapılırdı. Bir tahta taburenin üzerine otururduk. Kazanda su ısıtılırdı. Zemin toprak... Nefret ederdim banyo yapmaktan.

Bahçede ağaçlar, kümes var mıydı?

Tabii. Geniş bir bahçe. Ortada kuyu vardı. Avlu kapısından girip de sola dönlüldüğünde ağaçlar vardı ve kümesimiz vardı.

Annenizin ismi?

Zehra.

20 yaşında beş çocuk annesi olan Zehra gelin, altı çocuk annesi daha oldu sonra...

Ben doğuncaya kadar yaklaşık her iki yılda bir doğum yapmış. Yaş sırasıyla: Celal, İhsan –Ali İhsan diye bilinir– Lütfiye, Olcay, Şahin ve ben. Celal ağabeyimle on yaş filan aram vardır.

Nasıl başa çıktı bu kalabalıkla?

Devrinde yaşayan birçok kadın gibi benim annem de çok çile çekti... Düşün, o kadar insanın çamaşırlarını düşün. Elde yıkıyor tabii. Tek başına... Her akşam onca boğaz.

Babanız?

Babam beş yaşında iken yetim kalmış. Babamın babası Ermenekliymiş ve Nuru köyünden bir kızla evlenerek Silifke'ye yerleşmiş. O nedenle Nurulular babama ve onun erkek çocuklarına, "Dayı" derler.

Babam Rüştüye Mektebi'ne gitmiş. Gitmiş ama ikinci sınıfta kaçmış okuldan.

Niye?

Enver Paşa babamın hamisi, velisi olmuş. Biri babam için, "Bu çocuk çok akıllı, okumalı" deyince Enver Paşa da Adana'daki okula bir not yazmış babam için. Okul müdürü de Enver Paşa'nın çocuğu diye özel ilgi göstermiş babama. Fakat bu özel ilgi babamın pek hayırına olmamış.

"Özel ilgi" derken... okul müdürü Enver Paşa'ya karşı tavırlı mıymış?

Hayır. Tam tersine. Babam, yemekhanede bir yemeği yememiş. Birinin dikkatini çekmiş ve niye yemediğini sorunca babam da, "Ben sarmısak yiyemem," demiş. Müdüre iletilmiş. Müdür de aşçıyı çağırıp, "Bundan sonra bu çocuğun yemeklerine azıcık sarmısak koyun da alışsın. Yemekleri yiyemeyip aç kalmasın" demiş. Babam bakmış ki sarmısaktan kurtuluş yok, bir gün okulun verdiği giysileri dolaba bırakıp kendi şalvarını giyip, çarşafı bağlayıp camdan kaçmış. Kaçış o kaçış.

Gençlikleri Birinci Dünya Savaşı'na denk gelen kuşak... İstiklal Savaşı'na katılmış mı?

Okuma yazma bildiği için Birinci Dünya Savaşı sırasında çavuş olmuş. Sami Çavuş... İstiklal Savaşı'nda da Silifke Erdemli civarında Jandarma Karakol Komutanlığı yapmış. Toplam 9 yıl askerlik yapmış.

Bir ağırlığı vardı çevresinde. Çavuşluk önemlidir oralarda. O civardaki köylerde de Jandarma Karakol Komutanlığı yaptığı için, Silifke'nin 101 köyü vardı hepsi bilirdi Sami Çavuş'u.

Askerden sonra bir manifatura dükkânı açmış. CHP İlçe Başkanlığı yapmış. O günler için önemli bir mevki. Yörede ilk Sümerbank basmasını, barutu, saçmayı o satmış. Tekel bayisi olmuş. Sami Çavuş... Cüceli Sami.

Cücel... Neden Cücel?

Babamın dediğine göre biz Karamanlı Mustafa Paşa soyundan geliyormuşuz. Dedemin dedesinin dedesi... adı Ali, çok akıllıymış ve kısa boyluymuş. Bir gün medresede hoca, "Sen söyle cüce Ali'm" demiş. Çok akıllı olmasını kıskanan arkadaşları bunu fırsat bilip ondan sonra, "Ali" değil de, "cüce Ali" der olmuşlar ona. Bir çekememe durumu varmış. Lakabı, "cüce Ali" kalmış. "Cüce Ali" zamanla "Cüceli" olmuş. Babama da "Cüceli Sami" derlerdi. "Cüceller" derlerdi bizlere. Soyadı kanunu ile birlikte lakabı soyadı olarak alınca... doğrusu Cücelioğlu olmalıydı ama en büyük ağabeyim kısaltıp Cüceloğlu diye vermiş kaydı. Bir tek bizde var bu soyadı. Türkiye'de Cüceloğlu soyadını taşıyan kim varsa bizdendir.

Sami Çavuş'un manifatura dükkânı ne âlemde bu arada? Tek parti yılları... o tek partinin bir ilçe başkanının ticaretteki başarısından söz edebilir miyiz?

Hayır. Babam terhisten sonra dükkân filan açmış ama benim gördüğüm; şair ruhlu, *Zorba* filmi gördüysen, *Zorba* benzeri bir adam. Tüccarlıkla alakası yok. Dükkânı hep battı batacak. Bütün ama bütün çocukluk anılarım içerisinde bu var: Battı batacak, para sıkıntısı.

(Sessizlik)

“Sustunuz. Gözleriniz doldu” (demiyorum), “O yılları seyrederek gibisiniz...” (diyorum)

(Kısa bir sessizlik) En güçlü anılarımdan bir tanesidir... İlkokul birde... Öğretmenim, daha önce de ablamı okutmuş olan, rahmetli Muazzez Aktolga'ydı. İlkokul birinci sınıfın dördüncü ya da beşinci ayıydı; öğretmenim yanıma gelip, “Yavrum ayakkabıların çok yırtık, sana baban yeni bir ayakkabı alsın,” dedi. İyi de babama nasıl söyleyeceğim? Evdeki bütün konuşmalar, “Dükkân battı batacak”... Hatta yemekte kaşığıma çok doldurmaya bile korkardım babam azarlayacak diye...

Okul çıkışı dükkâna gittim. Ağabeyim orada ama babam da dükkânda. Dükkâna yakın bir duvarın arkasına gizlenip ara ara başımı çıkarıp bakıyorum babam hâlâ orada mı diye. Ağabeyimi tek yakalamaya çalışıyorum ki söyleyeyim. Kunduracı –Kunduracı İbrahim– görmüş beni, gitmiş söylemiş, “Sizin oğlan yarım saattir bakıp duruyor,” diye. Ağabeyim geldi, beni saklandığım yerden alıp dükkâna götürdü. Babam, “Niye orada saklanıp bizi gözlüyorsun?” der demez ağlayarak ayakkabıyı söyledim. Babamın gözleri doldu (...), “Tamam” dedi. *(Sessizlik ...)*

(...) Ne zaman bir ayakkabı alınacak olsa ayakkabıcıya gidip de daha ilk ayakkabıyı ayağıma giydirip “iyi oldu mu?” dediklerinde (...), “olmadı” dersem alınmaz diye korkumdan... sesimi çıkaramazdım. Her giydiğim ayakkabı mutlaka olurdu (!). Ve tabii sürekli vururdu giydiğim ayakkabılar. Hâlâ sıkıntı basar yeni bir ayakkabı giydiğimde.

Sürekli yokluk, sürekli sıkıntı... ağabeylerimin eskilerini giyerdim hep. İlkokul dörde gelinceye kadar benim hiç kendi elbisem olmadı. O yıl ilk defa terzide benim için yeni bir kısa pantolon dikildi. Parasızlık, para yokluğu benim hayatımın sürekli giden temalarından bir tanesi.

Çocukluğunuzu düşündüğünüzde ilk olarak ne canlanıyor gözünüzde?

Çocukluğumla ilgili pek anım yokmuş gibi bir izlenim içindeyim... ama konuştuğça çağrışım yoluyla çıkar. Bak şimdi hemen aklıma gelen iki tane var. İkisi de annemle ilgili...

İki yaşına kadar meme emdim ben. Annemin beni memeden kesmeye çalışmasını hatırlıyorum. “Artık büyüdün” diyordu. Artık meme istemeyeyim diye kinin –biz sulfata derdik– sulfata sürerdi meme uçlarına. Acı olurdu. Ağlardım. “Ağlama” derdi ama sürmeye devam ederdi, “Ama büyüdün oğlum” deyişini, teskin etmeye çalıştığını hatırlıyorum.

Şimdi, kelimenin mutlak anlamıyla da, “40 yıllık psikolog” gözüyle, bu “iki yaşında meme emen çocuk” tablosuna baktığınızda ne görüyorsunuz?

Ana kucağı... Bu bir çocuk için ne muazzam bir zenginlik... Seminerlerde söylüyorum, “Ben kolay kolay psikiyatra gitmem, iki yaşına kadar annemi emdim çünkü” diye. Bununla ilgili bir literatür de hatırlıyorum.

İstedğim gibi oynama, ağaca çıkma özgürlüğüm vardı... Emreden bir otorite değildi annem. Ona dair algılamam; beni seven, koruyan sürekli bedensel temas içinde olduğum bir insan.

Çocukluğa dair ilk resme dönersek başka neler görüyorsunuz orada?

Hatırlıyorum, başka kadınlar da vardı... Gülüşüyorlardı. Ben meme için ağladıkça, “ah canım” diyerek bana acıdiklarını hatırlıyorum.

İkinci anım da; annem beni yanına almadan diğer komşularla birlikte bir düğüne gitti. Bir gündüz vakti, öğleden sonraydı. Kadınların biraraya geldiği... Belki kınaydı. “Beni de götür. Götürmezsen sen gelene kadar ağlıycam” dedim. Götürmedi ve ben de başladım ağlamaya. Ara ara neden ağladığımı unutuyordum ama niye ağladığımı hatırlayınca yine “beöv” diye gözyaşı dökmeden ağlıyordum. Herhalde üç saat sonra olmalı, annemin gelmekte olduğunu görünce bu kez gerçekten ağlamaya başladım. Annem, “Ah evladım” dedi, “odur budur ağlıyor musun?” diye bana acıdı. Başarmıştım.

Neyi?

Anneme kendini suçlu hissettirmeyi! Aklıma gelmişken... Babam da benimle ilgili bir hatıra defteri tutmuş. Getiririm, ona da bakarsın. 11 çocuğu olan bir adam... Her biri için bir hatıra defteri tutmuş...

Babanızla ilgili ilk anılarımız?

Babamın genel havası, birçok Türk ailesinde olduğu gibi, “korkulacak birisi”. Hani o, “Baban gelince söyleyeceğim” rolüne itilmiş birisi.

Düşündüğümde... ben pek hatırlamıyorum ama... benim ilk çocukluk yıllarımda keman çalan, ud çalan, şarkı söyleyen biri... Çok güzel ezan ve kuran okurdu. Keman, ud çalmasını pek hatırlamıyorum. Ben 5-6 yaşlarındayken komşu olarak gelen bir topal hocanın etkisiyle tarikata girdi ve rakı içmeyi, keman, ud çalmayı bırakıp sakal bıraktı.

Hangi tarikat?

Hatırladığım kadarıyla Nakşibendi.

Bu durum eve nasıl yansdı?

Babamın sevgiye önem veren bir tarafı vardı ama tarikata girdiği ilk başlarda bize din bilinci vermek için dini öyküler anlatırdı, besmele öğretmeye çalışırdı, “İyi bir Müslüman olmak ne demektir”le ilgili örnekler verirdi. Hatırlıyorum, besmele çekerken Arapça telaffuzumuza çok önem verirdi. Ben onu iyi taklit ederdim ama benden iki yaş büyük olan Şahin ağabeyim edemezdi. Benim için, “Bak bu daha iyi söylüyor” derdi ağabeyime.

Sırat köprüsünü anlatırdı: Günahın çok olursa eğer Sırat köprüsünü geçemeyip cehenneme, alevlerin arasına düşüyordun. Eğer sevabın çok olursa köprü kıldan ince olmasına rağmen geçiveriyordun. Çok küçüktüm. Bir gece rüyamda Sırat köprüsünü gördüm. Geçemedim! Düştim! Dehşet içinde ağlayarak uyandım. O çocuk aklımla kabul edemediğim bir şey vardı: Düşünce, yanıyorsun yanıyorsun bitmiyor. Yeniden yaratıp yeniden yakıyordu Allah. Peki Allah acımaz mıydı hiç, madem yakacaktı niye yaratıyordu? Ama bunları sormak aklıma bile gelmezdi. Sorularım olduğunun bile farkında değildim.

Söyleşiye başladığımızda, “Çocukluğumla ilgili pek anım yokmuş gibi bir izlenim içindeyim” demiştiniz bir de...

Bir keresinde... –üç-dört yaşlarındaydım sanırım– annem babam ayrı yatardı. Babam üst katta, ben de alt katta annemin yanın-

Afrika kabilelerinden birinde bir bebek doğduğunda kabilenin kadınları hep birlikte ormana çekilir, o bebeğe bir şarkı yaparlarmış. Dikkatle gözlemledikleri bebeğin karakteristik özelliklerini ve gücünü ona anlatan bir şarkı... Sonra, çok sonra bir gün, hayatla başa çıkmakta zorlanıp da kolu kanadı kırılacak

olursa o şarkıyı, yani kendini hatırlasın diye, Afrikalı bebek o şarkıyı dinleyerek büyümüş... Günün birinde o şarkıyı tekrarlayamayacak kadar kendine inancını yitirdiğinde, onu tanıyan biri ona şarkısını çalarmış ıslıkla. Kendini, gücünü, öz halini hatırlar, kendine gelirmiş...

Doğan Cüceloğlu aramızda bir ıslık gibi dolaşıyor...

...

Kendi şarkısına gelince...

Annelerimiz yaşarken ayrıca bu şarkıyı duymaya ihtiyacımız yoktur. Annemiz o şarkının ta kendisidir zaten. Ama Cüceloğlu, sadece on yaşındaymış annesi "gitti de gelecek" sandığında... Söyleşimiz boyunca içinde yakaladığı, annesinin bıraktığı boşlukta büyüyen kocaman bir ağıt oldu; kalabalıklar içinde ürkek, mahcup, çekingen bir çocuk...

Kendi çocukluğuna el uzatır gibi uzatıyor şimdi elini bütün çocuklara; o çocukların anne-babaları, öğretmenleri hınca hınç dolduruyorlar seminerlerini. Kitapları baskı üzerine baskı yapıyor. Çünkü Nasrettin Hoca topraklarının çocukları olarak biliyorlar ki damdan düştüklerinde, çarenin hasını kendisi de daha önce damdan düşmüş olan bilir. Hele de damdan düşüp de doğrulan üstüne üstlük bir de doktorsa...

Gizlisiz saklısız anlattı bütün hayatını. Bu kitap, damdan düşen doktoralı bir psikoloğun, düştüğü yerden doğrulurken kendine mırıldandığı şarkısının gözyaşı ve kahkaha dolu öyküsü...

CANAN DİLÂ

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-1680-3

9 789751 416803

KDV'den muaf